

Zwijndrecht

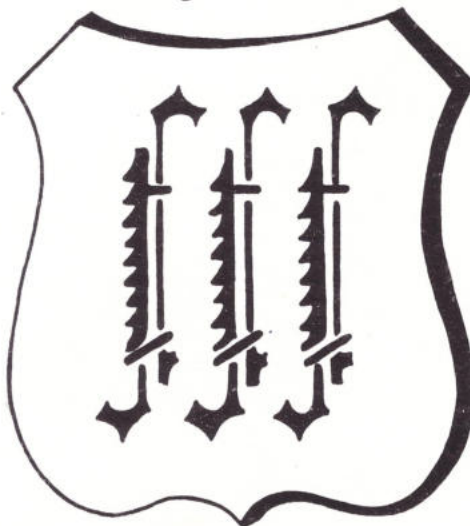
Meerdervoort

Heer Oudelands Amiacht

Zwijndrecht

Kijfhoek

Groote Lindt

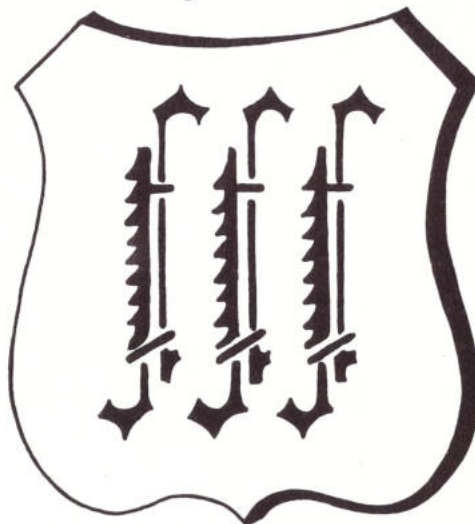
Historische Vereniging
Zwijndrecht
Jaargang 1 no. 1

maart 1983

Zwijndrecht

Zwijndrecht

Historische Vereniging
Zwijndrecht
Jaargang 1 no. 1

maart 1983

Historische Vereniging Zwijndrecht

Reeds geruime tijd bestaat in onze gemeente de Werkgroep "Museum Oud-Zwijndrecht", die tentoonstellingen organiseert over de historie van Zwijndrecht. Omdat de taakstelling van de werkgroep te beperkt bleek voor intensief geschiedkundig onderzoek, terwijl hiervoor juist veel belangstelling bestond van de zijde der bezoekers, werd besloten tot de oprichting van een historische vereniging. In deze vereniging kunnen verschillende aspecten van de historie nader onderzocht worden door een groot aantal enthousiaste "speurders naar het verleden". In nauwe samenwerking met de Werkgroep "Museum Oud-Zwijndrecht" kunnen resultaten van deze onderzoeken geëxposeerd worden in het "museum op zolder" boven de bibliotheek aan de Anjerstraat.

De activiteiten van de historische vereniging omvatten echter veel meer. De vereniging geeft 3x per jaar een eigen tijdschrift uit en organiseert avonden met lezingen over specifieke onderwerpen uit de lokale geschiedenis. Bovendien zijn er enkele interessegroepen opgezet, waarin mensen met dezelfde belangstelling hun kennis kunnen uitbreiden. Mogelijk kunnen de leden gezamenlijk een bijdrage leveren aan de bestaande kennis van de geschiedenis van de Zwijndrechtse waard en zijn bewoners.

Momenteel zijn er vijf van deze interessegroepen, te weten:

- Prenten, foto's en oude ansichten
- Archeologie
- Oude voorwerpen
- Genealogie (stamboomonderzoek)
- Topografie

Voor 1983 bedraagt de jaarcontributie f 15,--.

Wordt men lid na 1 juli 1983, dan betaalt men f 7,50 voor het resterende halfjaar. U kunt lid worden door het aanmeldingsformulier (z.o.z.) te retourneren aan ons secretariaat, dat is gevestigd op het adres Burg. Jansenlaan 235, 3331 HH Zwijndrecht. N.B.: aanvraag van informatie en aanmelding als lid kan alleen schriftelijk geschieden.

Ten geleide.

Met vreugde presenteren wij hierbij het eerste nummer van het verenigingsperiodiek van de Historische Vereniging Zwijndrecht. Voor het bestuur is het een mijlpaal, immers het resultaat van vele avonden praten en werken wordt zichtbaar.

De vereniging is opgericht in juni 1982, op initiatief van een aantal leden van de Gemeentelijke werkgroep "Museum Oud Zwijndrecht", een werkgroep van de Gemeentelijke Raad voor Cultuur en Recreatie. Als belangrijkste doelstelling van de vereniging geldt het ijveren voor behoud van de historie van Zwijndrecht, dit alles in de meest ruime betekenis van het woord. Binnen de vereniging wordt in zgn. interessegroepen gewerkt aan verschillende onderwerpen. Zo houdt men zich in verenigingsverband onder andere bezig met onderwerpen uit de genealogie, topografie, archeologie. Daarnaast worden regelmatig lezingen en voordrachten georganiseerd over de lokale geschiedenis.

Tijdens verschillende gesprekken met leden is gebleken dat de belangstelling voor de historie van Zwijndrecht groot is. Het bestuur is daarbij verrast over de grote deskundigheid en ervaring die reeds voorhanden is. Het dient zeker tot de taak van de vereniging gerekend te worden om hier coördinerend op te treden.

Op dit moment telt de vereniging een vijftigtal leden. Nu de interessegroepen zich gaan profileren, en ook duidelijk wordt welke taken zij op zich gaan nemen, zien wij graag nieuwe leden tegemoet.

Bestuur en redactie hopen dat dit periodiek de lezer kan boeien. Wij spreken daarbij tevens de wens uit dat het voor velen een stimulans zal zijn om ook daadwerkelijk actief te worden op het gebied van de historie van Zwijndrecht.

Het terrein waar eens het klooster Eemstein stond,

nu in verval.

Het klooster Eemstein bij Kijfhoek.

Langs de Munnikensteeg, langs de oever van de voormalige en binnenkort weer te ontgraven Devel, liggen, door vele bomen overschaduwde, de resten van het in de 15e- en 16e eeuw zo befaamde klooster Eemstein begraven. Alleen uit de met gras bedekte verhogingen langs het slootje kan de voorbijganger iets vermoeden van de vroegere kloostergebouwen. En ook de stilte die er vaak heerst roept iets op van de gewijde rust van eeuwen eerder.

Maar verder is er niet veel dat er op wijst dat deze plek eigenlijk een monument had moeten zijn: een gedenkteken voor de bijzondere rol die de kloosterlingen hebben gespeeld in de Zwijndrechtse Waard maar ook ver daar buiten.

Het kloosterterrein ligt thans bezaaid met autowrakken bijna als een belediging....., als een symbool van de achteloosheid waarmee men deze herinnering uit een ver verleden liet vervagen en verworden.

Maar helemaal verdwenen zijn de herinneringen nog niet. Nog steeds spoken de verhalen rond. Nog steeds zijn er oude buurtbewoners die hardnekkig vertellen over de onderaardse gewelven en gangen waarin zij, vaak als kind, gestaan hebben. En nog steeds is de steeg genoemd naar de monniken die bekend waren om hun zegenrijke werk voor de omgeving.

Toen het oorspronkelijke klooster Eemstein, gelegen in de Groote Waard, in 1421 door de Sint-Elisabethvloed werd verzwolgen, besloten de monniken, na enige aarzeling, een nieuw klooster te bouwen te Kijfhoek. In korte tijd ontwikkelde dit klooster zich tot een belangrijk centrum van allerlei activiteiten. Meditatie, landbouw, boekbinden, dijkanaanleg, onderwijs en liefdadigheid behoorden tot de bezigheden. Ook speelde het klooster een belangrijke rol in de hervorming van het kloosterleven en het bestrijden van misstanden. Op 14 Juni 1572 kwam er echter een even onverdiend als abrupt einde aan het klooster. Het werd door de Geuzen geplunderd en in brand gestoken. De mon-

niken waren tijdig gevlucht. Veel boeken en manuscripten werden door hen op de vlucht meegenomen.

De ruines van het klooster werden spoedig een prooi van weer, wind en oudheidzoekers en verdwenen geleidelijk. De kostbare handschriften en boekwerken raakten verspreid en verdwenen in het gunstigste geval onder het stof van boekerijen en archieven. En daarmee dreigde ook de herinneringen aan Eemstein te vervagen. Oude schrijvers maakten soms nog wel eens melding van de vroegere aanwezigheid van het klooster en de rampzalige manier waarop het aan zijn einde kwam. Zo wijdt Matthys van Balen in 1677 in zijn "Beschrijvinge der stad Dordrecht" een aantal regels aan Eemstein, maar echt veel bijzonderheden worden niet vermeld.

Lange tijd duurt de stilte rond de kloosterrestanten voort. In oktober 1662 wordt door H. Leenheer, een "gesworene landmeter" de kloostergrond opgemeten, waarvan een tekening in kleur wordt gemaakt door P.J. Hendriks. Het duurt echter tot 1839 voordat er iets ingrijpends gebeurt. In dat jaar laat de eigenaar van de grond, J. Leeuwenburg, de fundamenten opgraven. Door de toendertijd bekende schrijver dr. G.D.J. Schotel werd een plattegrond van deze fundamenteen gemaakt, welke hij in 1859 publiceerde bij zijn artikel over Eemstein in het periodiek "Europa".

In 1854 was al door dr. R.C.H. Römer uitgegeven het "Geschiedkundig overzicht van de kloosters en abdijen in de voormalige graafschappen Holland en Zeeland", een zeer belangrijk werk omdat Römer, naar hij schreef, in het bezit was van een (helaas niet meer volledig) handschrift afkomstig uit Eemstein, waarin vele wetenswaardigheden uit het bestaan van dit klooster beschreven werden. Veel van deze wetenswaardigheden werden door Römer letterlijk overgenomen in zijn studie. Gelukkig maar, want momenteel weet niemand waar dit handschrift zich bevindt.

Van 1875 - 1880 publiceerde J.G.T. Acquoy zijn boek waarin ook Eemstein ter sprake komt. Dit boek getiteld "Het klooster Windesheim en zijn invloed" wordt als het wetenschappelijk meest betrouwbare geschrift over het klooster beschouwd.

Inmiddels zijn wij het einde van de vorige eeuw genaderd,

en daarmee belanden we in een nieuwe periode van activiteiten. De vele publicaties, en met name de plattegrond van Schotel, inspireerde de "Vereniging Oud-Dordrecht" tot een plan om de kloosterresten opnieuw op te graven.

Met grote, en misschien wel te grote, voortvarendheid, vindt deze opgraving plaats van oktober 1895 tot maart 1896. De plaatselijke pers beschrijft deze gebeurtenis uitvoerig en grijpt de gelegenheid aan om ook de gedenkwaardige geschiedenis van het klooster zelf in herinnering terug te roepen. Zo wijdt de "Dordrechtsche Courant" van 17 en 18 november 1895 bijna een pagina aan de historie van Eemstein en de toen net gestarte opgravingen. In 1896 publiceert de opgravingscommissie een uitvoerig verslag van de opgravingen. Hierbij wordt ook een gedetailleerde plattegrond van de aangetroffen resten gevoegd. Daarna keert de rust terug over de inmiddels bijna leeggegraven kloosteraarde.

Naarmate de jaren voorbij trekken en het verleden weer verder in nevel achterblijft, komen de vragen weer te voorschijn. Vragen waarvan de beantwoording veel speurzin en volharding vraagt:

waar zijn alle manuscripten en boekwerken uit het klooster gebleven?

waar bevinden zich thans de vele voorwerpen die regelmatig uit de kloostergrond werden opgegraven?

wat is er waar van al die verhalen over onderaardse gangen en gewelven?

zijn er oude afbeeldingen van het klooster?

wat is er in loop van de eeuwen over het klooster geschreven?

Enige maanden geleden zijn leden van de Historische Vereniging te Zwijndrecht gestart met een onderzoek naar het verleden van Eemstein. Het eerste doel is daarbij om zoveel mogelijk publicaties over Eemstein te verzamelen. Hierbij ligt de nadruk op publicaties die verschenen zijn

na de verwoesting in 1572. Tegelijkertijd wordt ook gezocht naar manuscripten die zich ooit in Eemstein hebben bevonden, of die op één of andere wijze op Eemstein betrekking hadden.

Over de genoemde publicaties is hierboven al het één en ander vermeld. Van enkele belangrijke geschriften willen wij de inhoud in deze en volgende afleveringen van dit periodiek afdrukken. Bewust kiezen wij daarbij voor een letterlijke weergave van de inhoud: vanwege de curiositeit en vanwege de zeldzaamheid. Bedoelde geschriften bevinden zich veelal alleen nog maar in enkele archieven of worden bij hoge uitzondering bij een antiquariaat aangetroffen. In deze aflevering wordt het artikel uit de "Dordrechtsche Courant" van zondag 17 en maandag 18 november 1895 weergegeven

In de volgende afleveringen worden onder andere opgenomen:

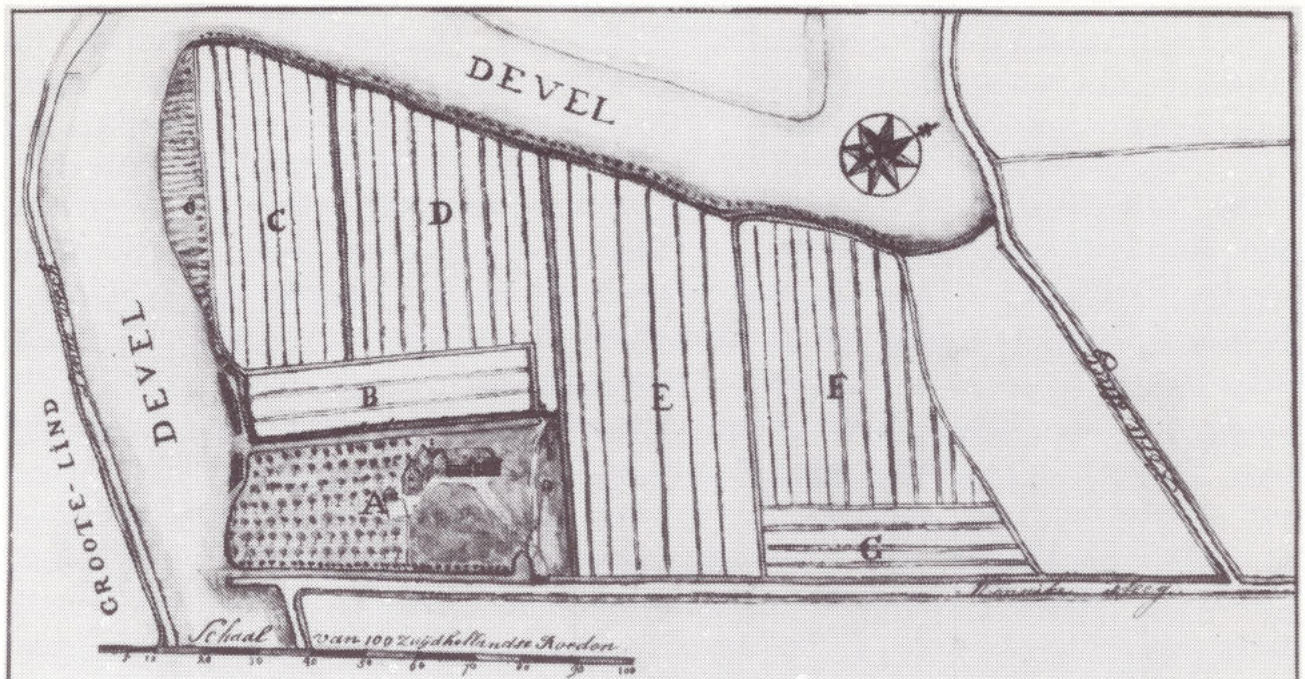
het vervolg van het artikel in de "Dordrechtsche Courant" van november 1895: hoe staat het met de zojuist begonnen opgravingen?

het verslag van de opgravingen door de opgravingscommissie van de "Vereniging Oud-Dordrecht uit 1896: hoe betrouwbaar bleek de plattegrond van dr. Schotel te zijn?

oude manuscripten en boeken uit Eemstein: wat is nog bewaard gebleven, waar bevinden de manuscripten zich, en wat staat erin?

publicaties over Eemstein na 1572: wie schreven er zoal over het klooster en welke bijzonderheden worden vermeld.

Tot de talrijke kloosters der Reguliere-Kanunniken der orde van St. Augustinus, die behoorden tot de congregatie van Windesheim, gesticht in het laatst der 14-e eeuw, behoort ook het St. Salvatorsklooster of Eemstein in den Grooten Waard. Het werd gebouwd in 1380 of 1382, in de nabijheid van het kasteel Eemstein op een hoogte of kerkwerf aan de Eem, door Reynoud van Minnebode, ook Reynoud van Brakel genoemd, een aanzienlijk Dortsch poorter, "onder medewerking van Philips van Beveren, gelijk sommigen willen, waartoe de invloed door de Regulieren van het klooster Groenendaal bij Brussel veel bijdroeg". Het werd door de stichters rijk begiftigd. Reynoud van Minnebode betaalde in 1397 toen mr. Gerard van Bronkhorst, kanunnik te Utrecht, op last van het kapittel-generaal van Windesheim naar Rome ging om de pauselijke goedkeuring op de statuten der congregatie te verkrijgen, alleen de reiskosten. Nog voordat Eemstein feitelijk tot de Windesheimsche congregatie behoorde, herbergde het de eerste conventualen van Windesheim. Van Eemstein wordt verder gezegd dat, "de religie er dagelijks veld won, dat het klooster verscheidene privilegien verkreeg en veel bezittingen in land had". De proost nam later den titel van prior aan, en zoo scheen Eemstein voorbestemd onder de Windesheimsche kloosters een der voornaamste te worden. De noodlottige St. Elisabethsvloed echter sloeg aan die verwachtingen den bodem in. Ook het klooster ging in de woeste golven onder. Het verloor zijn landerijen en verdere goederen, en de kanunniken zochten een goed heenkomen. Godfried van Eemstein o.a. vestigde zich in het klooster Betlehem te Leuven. De prior trachtte wel het voormalige convent te herstellen, maar het gebouw was door het water zoo ondermijnd dat de muren spoedig ineens stortten. Het schijnt ook dat een groot aantal kloosterlingen een toevlucht in Dordrecht hebben gevonden. Kort voor den watervloed toch waren zij door de stad als landpoorters aangenomen, naar luid dezer woorden: "In 1421 's vrijdags na St. Lamberti soe was dat Gothuys van Eemstein Poorter ontfaen om hem ende haren goeden te beschudden. Ende men schout hem quyt die kroon 's jaars om Godswil, dat sy over dier stede bidden souden. Dit geschiede onder

"Caerte en Meetingen van Eemsteyn en aanhoorende landerijen". Tekening door P.J. Hendriks naar H. Leenheer uit 1762. Foto: Gemeentearchief Dordrecht.

Wouter van Genderen, doen hy Borgermeester was, ter bede en begeerten Hertogen Jans van Beyerens met synen bezegelden brieve, die Hy der goede Stede op die tyd sende".

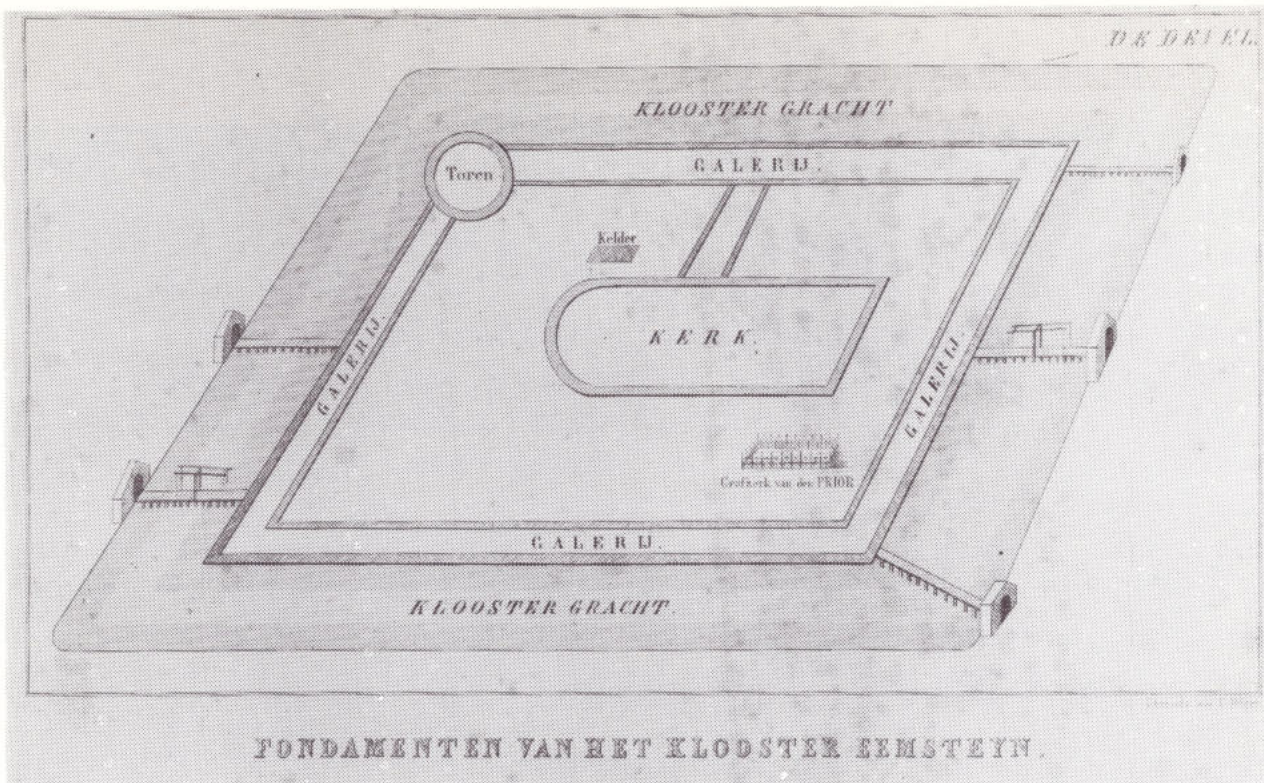
Na de ramp besloten de tesamen gebleven kanunniken aanvankelijk een kleine woning met eenige cellen en oratorium in het ambacht Kijfhoek aan den Devel op kleine afstand van het dorp te bouwen. Die woning werd langzamerhand vergroot en na een vijftal jaren verrees daaruit een nieuw kloostergebouw, dat van tijd tot tijd nog meer werd uitgebreid. De kloosterlingen ondervonden van verschillende zijden bewijzen van deelneming en de nieuwe stichting kwam dan ook weldra weer in het bezit van een aantal nieuwe voorrechten en goederen. In 1425 verkreeg zij o.m. van Hertog Philips van Bourgondie het recht van de visscherij in het riviertje de Devel te Zwijndrecht, voor den tijd van drie jaren.

"Want", zegt de brief, "dat cloester van Eemstein in onsen lande van den Groten Weert in Zuytholland zeer verderfflic geworden is, ende verganclic, overmids die vloede van der zee, ten zy datten lande van Zuytholland voirscreven by der gracie Gods gedycet ende weder geheelt worde, so hebben wy om Goeds wille ende in rechter aelmisse den Prior ende convente van Eemstein voirscreven

van der regulieren oirden gegeven en geven met * desen brieve te hulpe tot hore nootdorft onse visscherye van der Devel in Zwijndecht, te hebben ende te gebruiken, te verhueren ende die renten dairaff te bueren tot horen ende hoirs Convents oirbair driejair lang duerende achtereen van desen dage voirwairt, so verre als die visscherye voirscreven boven vyff nobele 's jaers niet weerdlich en is .Ende wairt da sy meer weerdlich waer, wes ende hoeveel sy dair jairlix meer gelden mocht, souden die reguliers voirscreven onsen rentmeester van Zuytholland jairlix wtreyken tot onser behoeff alle arge-list wtgesceyden" enz. (28 febr 1425/1426).

Kort daarna voegde hertog Filips hierbij nog voor den tijd van vijf jaren een gift van 40 Hollandsche schilden, die zij " ingeval de Groote Waard nog binnen dien tijd werd ingedijkt, ook nog twee jaar na de indijking zouden behouden". De stad stond den kloosterlingen in 1432 vrijdom toe van accijns en opgeld en op den turf gelegen in den Grooten Waard.

Toch was dit ales niet in staat om het verlorene aanzien weer te vergoeden. Het klooster bleef, wat het stoffelijke betreft, een kwijnend bestaan leiden. De huishouding eischte groote uitgaven, de Graven van Holland vroegen veel en het bezoek van vele aanzienlijke gasten, bijvoorbeeld in 1451 den kardinaal van Cusa, bezwaarde de financien. Het godsdienstige leven in Eemstein stond evenwel gunstig bekend; ook de wetenschap werd er vlijtig beoefend en het onderwijs der jeugd werd ter hand genomen. Het convent bezat dan ook vele uitstekende mannen, waardoor het naar buiten beroemd werd en veel invloed verwierf. Hendrik Wilde, Jan Brunisz. van Asperen, door wiens ijver het klooster in Kijfkoek herbouwd werd en in de 15-e eeuw, Johannes van Delft en Johannes Gysen van Balen in de 16-e eeuw zijn de voornaamste prioren geweest. Van een der monniken vinden we opgetekend, dat hij zich in 1494 naar Schotland begaf, om het convent van St. Patrick's purgatorium te bezoeken en in den put van St. Patrick af te dalen, die naar 't geloof der middeleeuwen met hel en vagevuur in verbinding stond. Met veel moeite verwierf hij het verlot daartoe, en na gebiecht en gecommuniceerd te hebben, daalde hij in den put af, bracht er den nacht in door, zonder iets te ondervinden. Op deze wijze overtuigd, dat de zaak bedrog was, om de geldzucht

"Fondamenten van het klooster Eemsteijn", in Europa 1859.
Steendruk van F. Boger bij het artikel van G.D.J.
Schotel. Foto: Gemeentearchief Dordrecht.

der geestelijken te bevredigen, trok hij naar Rome om aan den paus het gebeurde bekend te maken, en deze gaf den prior van St. Patrick last, den put te dempen, "niet onder betuiging dat de zaak slechts bedrog was geweest, maar onder verzekering, dat het oude wonder, reeds genoegzaam door het geloof bekrachtigd, had opgehouden". De kloosterlingen te Eemstein stonden verder bekend als zeer gastvrij en liefdadig jegens de armen; ook als zeer gehecht aan hunne algemene en bijzondere voorrechten die o.a. in 1516 door hun prior bij Karel van Bourgondie krachtig werden bepleit. Hevig kantten zij zich tegen misbruiken en ongeregelheden: in 1510 o.a. besloten zij het convent bij het feest der kerkwijding voor de brood-dronken schare te sluiten, en slechts enkele vrienden toe te laten. In studie en arbeid vonden zij hunne bezigheid. Hunne librarije, waarvan later een deel in de boekerij der Grootekerk nog bewaard werd, was zeer rijk. Zij hielden zich ook bezig met het afschrijven en binden van boeken en handschriften, het schrijven van kapittelredenen, o.a. de genoemde Jan Gijsen van Balen, en bebouwden 147 morgen lands. Het werk der indijking der nieuwen Strijensen polder (1436) werd krachtig door hen bevorderd, al kwam het klooster dien arbeid op veel kosten te staan. Bij zulk een gunstigen richting van het kloosterleven van Eem-

stein, is het geen wonder, dat van het convent veel invloed ten goede uitging. Het nam ernstig deel aan de kloosterhervorming, en was streng in het aannemen van nieuwelingen. Balen vermeldt ons de formulieren voor de verkiezing eens nieuwen priors; den novitii werd de vraag gesteld of "hi God dienen ende met hen wonen wilde, niet om tydelycke huer of loon, mer om dat ewighe loon?". In 1572 luidde voor Eemstein de doodsklok. In April was den Spanjaarden den doortocht door Dordrecht geweigerd. Dezen waren daarop naar Rotterdam getogen, en ondernamen, na de verrassing dier stad, van daaruit strooptochten op het eiland IJsselmonde en verbrandden o.a. het slot Develstein. Kort daarna kwamen de geuzen voor de stad Dordrecht en toen dezen in Juni een inval in den Zwijndrechtschen waard deden, onder aanvoering van den zeekapitein Dirk Wor, werd Eemstein aangevallen, in brand gestoken, geplunderd en zo zeer geslecht, dat er volgens Balens getuigenis "nauwelijks iets van den grondslag te vinden was". De laatste prior, Johan Pieterse van Herpt, ontkwam met een aantal zijner kloosterbroeders naar elders. De kloostergoederen waren toen reeds verpand of verkocht, maar in 1577 werd den prior een jaargeld van f. 200 en elk der kanunniken f. 100 toegelegd. Zoo was ook het tweede Eemstein ondergegaan. Het eerste dat in 1439 met machtiging van den Bisschp van Utrecht geheel was afgebroken liet geen enkel spoor achter. Toch deelde mij vroeger een thans overleden oude van dag mede, dat hij hier op het eiland wandelend bij een akker de grondslagen van een groot gebouw had zien ontblooten, maar zo onhandig, dat moeilijk te onderscheiden was elke vorm of voorkomen ze hadden. De fondamenten werden weer ondergeploegd om den grond te kunnen bebouwen. Gelijkerwijze geschiedde in 1839 met het tweede Eemstein. De eigenaar van de grond, de landbuwer J. Leeuwenburg, wonende op de bouwhoeve steeds bekend onder den naam van "Het Klooster", aan den Munnikensteeg onder Kijfhoek, liet met anderen in dat jaar de fondamenten opgraven en uithalen. Door Dr. D.J. Schotel werd toen zoo goed mogelijk een plattegrond van het geheel vervaardigd, die hij bij zijn opstel over Eemstein in "Europa" 1859 voegde. De grond werd daarna tot bebouwing geschikt gemaakt en alzoo wees niets meer de plaats van het oude Eemstein aan.

wordt vervolgd.

Hannes de Thor (1855 - 1930).

Hij heette Johannes Plaisier en werd om zijn beroep Hannes de Thor genoemd. Zijn werkzaamheden bestonden voornamelijk uit het verzorgen van de vrachtgoederen van het Stoomboot-Vervoersbedrijf "Thor", uitgaande van de Rederij A.Smit.

Op 2 januari 1855, dus bijna 130 jaar geleden, werd hij in Ridderkerk geboren. Veel welstand heeft hij in zijn kinderjaren niet gekend. Dit blijkt wel uit het verhaal, dat zijn moeder het ondergoed van haar kinderen waste wanneer deze in hun blootje in bed waren gestopt. De volgende morgen konden die kleren dan weer schoon worden aangetrokken.

Plaisier trouwde en kreeg ook zelf weer kinderen, die evenmin als hij in weelde grootgebracht konden worden. In 1895 kwam hij met vrouw en kinderen naar Zwijndrecht, als gevolg van zijn aanstelling tot agent van "De Thor". De bijnaam waaronder hij verder zou leven is hiermee meteen verklaard. Plaisier's inkomsten gingen met deze aanstelling met niet minder dan 16% omhoog, een werkelijk ongekende stijging in deze tijd. Nu moet hier wel worden bijverteld dat hij in Ridderkerk 6 gulden verdiende, welk bedrag werd verhoogd tot 7 gulden. Die gulden meer in de week was in die jaren beslist wel een verhuizing waard.

De Thor vervoerde passagiers, vee en vrachtgoederen op de route Rotterdam - Willemstad en had op die route verschillende aanlegplaatsen, waaronder Zwijndrecht. Het Thorrehoofd lag aan het Veerplein, even naast de aanlegsteiger van de pont naar Dordrecht.

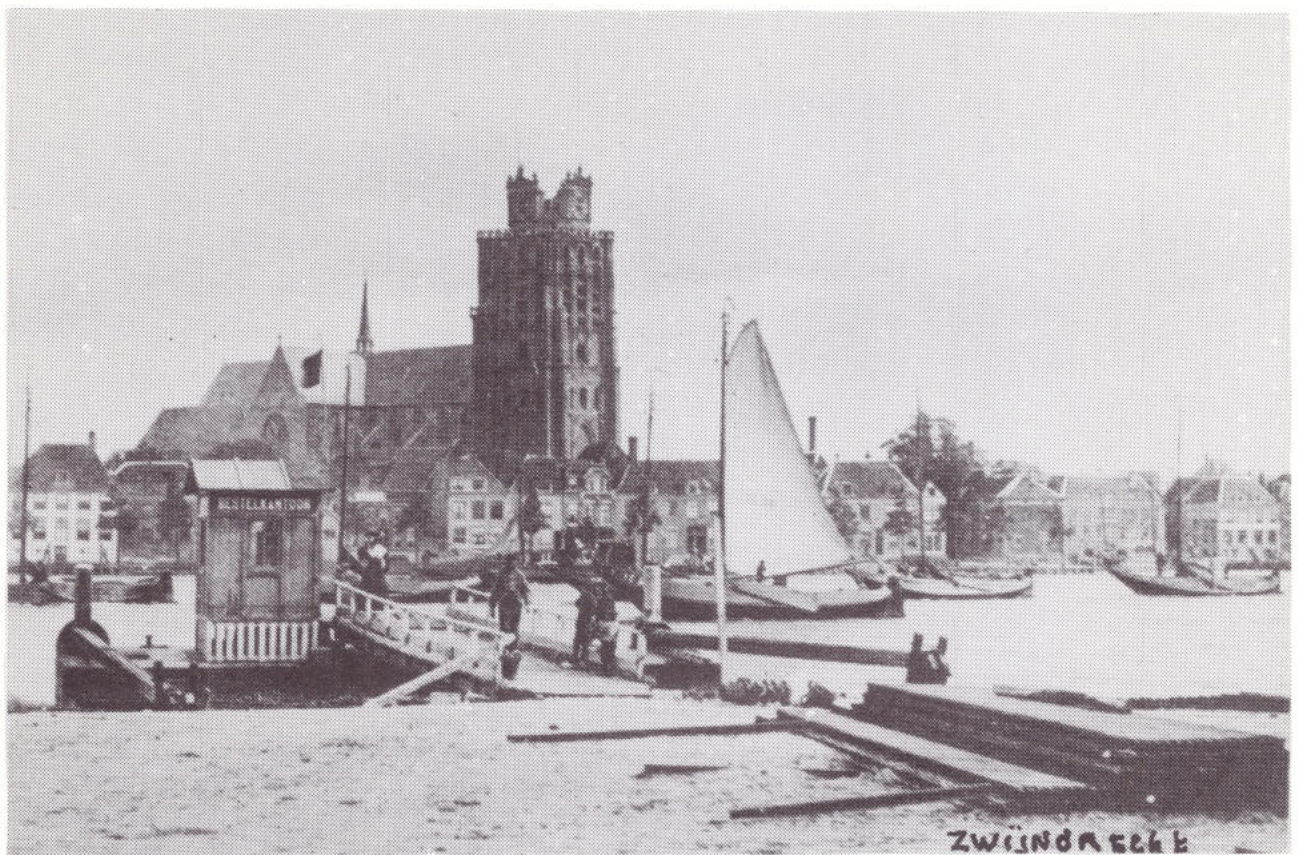
Uitslapen was er voor Hannes de Thor niet zo vaak meer bij, nadat hij eenmaal in functie was getreden. Elke maandag- en dinsdagmorgen moest hij al om vijf uur op, want om zes uur legde de boot aan. De slagers Den Hartog, De Rijke, Bezemer en anderen stonden dan al te wachten. Zij togen naar Rotterdam om daar slachtvee te kopen. De tram had inmiddels ook al "slachtoffers" aangevoerd, die via het koeiebrugje uitgeladen werden en meegingen naar

Hannes de Thor
(1855-1930).

Rotterdam. 's-Middags om vier uur kwam de Thor terug. De slagers brachten hun gekochte slachtvee aan de wal en konden aan de slag gaan. En Hannes had de zorg voor het vrachtgoed bestemming Zwijndrecht en voor dat wat met de boot moest worden meegegeven. De boten hadden namen als: Willemstad, Waalwijk, Geertruidenberg, of, zoals Plaisier de andere noemde: het 's-Gravendeeltje, de Puttershoek, de Hoekse waard. Na de Kalkhaven in Dordt nog te hebben aangedaan, zetten ze koers naar de verschillende plaatsen.

Eveneens behoorde het tot de taak van Plaisier de aangevoerde goederen per handkar naar hun bestemming te brengen. Op verschillende adressen ontving hij een kleine fooi, een paar centen, een kluit (een 2 1/2 cent stuk), een stuiver, of zelfs wel eens een heel dubbeltje. Dat hield hij apart. Hij deed het in een appelstroopbusje, waarop hij geschreven had: "Voor mijn laatste eer." Hij was bij het Begrafenisfonds maar voor f. 50 verzekerd, daar anders de premie te hoog zou worden. Toen hij van de

Het "Thorrehoofd".

dijk naar de Julianastraat verhuisde, moest hij de f. 45 uit zijn spaarpotje aanspreken. Er moest een nieuwe kachel komen en daar was geen geld voor. Gelukkig heeft Plaisier nog tijd van leven gehad om opnieuw f. 45 bijeen te stuiveren voor zijn laatste eer.

Naast zijn werk aan het Thorrehoofd had hij nog een nevenfunctie, en wel die van omroeper. Met een koperen bord en een slaghout bij zich trok hij daarvoor de Gemeente rond. Na enkele slagen op het bord, om de aandacht te trekken, klonk dan zijn roep: "Er wordt bekend gemaakt". Daarna volgde het bericht. In de oorlogsjaren '14-'18 ging dat vaak over vis- of vleesverkoop. En in de winter, als het flink vroom, over het openen van de ijsbaan.

Voor een tocht door heel Zwijndrecht kreeg Plaisier het bedrag van 40 centen uitgeteld. Uit de Groote Lindt echter, die in die tijd nog maar dun bevolkt was, kwam

vaak de klacht dat haar bewoners van die publieke bekendmaking verstoken bleven. De afstand daarheen was voor Plaisier te groot, na zijn rondwandeling door heel Zwijndrecht. De oplossing werd gevonden door hem met een rijtuig(!) naar De Lindt te brengen, waar hij dan weer begon met: "Er wordt bekend gemaakt dat".

Er bestaat nog een officieel stuk, ondertekend door Plaisier, waarin hij zijn ontslag indient. Daar de gemeente zich uitbreidde, achtte hij het te druk voor zich worden om voor genoemde subsidie langer omroeper te blijven. De gemeente dreigde daardoor in de problemen te komen en er vond een gesprek plaats op het gemeentehuis waarbij Plaisier verzocht werd om in zijn functie aan te blijven. Onderaan zijn ontslagbrief wordt toegevoegd: "Plaisier trekt na ampele bespreking zijn ontslagaanvraag in. Overeen is gekomen, op 5 mei 1916, dat hij f. 0,50 krijgt voor hetgeen hij voor de gemeente omroept." Toch houdt hij er na ruim een jaar definitief mee op. Hij schrijft weer een ontslagbrief aan de "Edelachtbare Heeren" en eindigt die brief met: ".... en zeg Uwe Ed. Hartelijk Dank voor alle weldaden die hij van Uwe Edelen in dien tijd heeft genoten".

In zijn partikuliere leven had Hannes Plaisier het lang niet altijd gemakkelijk. Zijn eerste huwelijk had 20 jaar geduurd toen zijn vrouw overleed. Na twee jaar hertrouwde hij, maar na een langdurige ziekte van zijn vrouw werd hij opnieuw weduwnaar. De kinderen uit zijn eerste huwelijk waren inmiddels uit het huis en hij bleef achter met twee jonge spruiten. Een huishoudster kon er niet af. Gelukkig voor hem bestond er zo iets als burenhulp. Bij buurvrouw Visser van de kleermaker, konden de kinderen altijd terecht. Zij deed ze zaterdags "in de teil". 's Morgens voor schooltijd, als vader al lang op pad was naar zijn Thorrehoofd, waste zij ze en deed ze hun haar, zodat ze netjes en schoon naar school konden. Moest vader ook 's avonds voor zijn werk weg, bij haar vonden de kinderen een tehuis.

Gemeenschapszin, burenhulp, naastenliefde, het waren begrippen die in die tijd, toen er vrijwel nog geen sociale voorzieningen bestonden, werkelijk gestalte kregen. Het werd als zeer normaal ervaren dat men elkaar hielp.

Het valt niet moeilijk te begrijpen dat in dergelijke omstandigheden de kinderen al op jeugdige leeftijd moesten aanpakken. Die uit het gezin Plaisier hielpen o.a. bij het bezorgen van de vrachtgoederen. Aan dochter Neeltje was bovendien het glimmend oppoetsen van het omroepbord opgedragen. Zij had daar een gruwelijke hekel aan. Koperpoetsen als zodanig vond zij niet erg, maar het was een heidens karwei om dat bord, met als die zwarte putjes van het slaan, weer mooi glanzend te krijgen.

Behalve het eerder genoemde appelstroopbusje, had Hannes Plaisier nog een spaarpotje. Het was een klein houten sigarendoosje waarin hij een gleufje had gemaakt, en waarin de halfjes verdwenen die hij zo nu en dan als fooi ontving. Tegen kersttijd werd dat doosje opengemaakt. De inhoud werd besteed aan een extra stukje vlees met de kerstdagen.

Hannes de Thor. Zijn bijnaam was beslist geen scheldnaam, hoewel men daar in die tijd niet karig mee was. Het was veeleer een erenaam voor een hardwerkend, betrouwbaar mens. In elk geval heeft het tijdperk waarin hij was geplaatst op Hannes Plaisier's persoon en leven een stempel gedrukt. Hij was een eenvoudig man, eerlijk en trouw. Hij leefde bij de gedachte:

God heeft als bestierend Koning
de plaats bestemd voor iedere woning
de kring waarin hij werken moet.

Hij calculeerde daar niet in dat de welgestelde medemens de plicht en de taak had om woning en werkkring van de minderbedeelden wat menswaardiger te maken. Hannes de Thor aanvaardde zijn lot. Zijn vertrouwen op God was groter dan zijn vertrouwen in de mensen. En voor zichzelf heeft hij ervaren dat zijn vertrouwen op God niet te vergeefs was.

Bron van informatie: De nu 81-jarige dochter van de heer J. Plaisier, Mevr N. de Jongh-Plaisier.

Opgetekend door Mevr. A. van Dam-De Klerk en de heer R. v.d. Ree.

Een opnieuw ontdekte verhandeling over het voormalig slot Develstein.

In 1895 publiceerde Dr. G.D.J. Schotel een aantal geschiedkundige verhandelingen in een boekwerk getiteld: "Geschied- letter- en oudheidkundige uitspanningen".

In geen enkel opzicht doet deze titel vermoeden dat deze "uitspanningen" vijf en zeventig bladzijden bevatten met verrassende bijzonderheden over het slot Develstein. De verhullende titel is er waarschijnlijk debet aan dat slechts weinigen van het bestaan van de verhandeling afweten.

Het bijzondere van de vijf en zeventig bladzijden is dat Schotel niet alleen een beschrijving geeft van het uiterlijk van het kasteeltje maar ook zeer gedetailleerd beschrijft hoe het interieur er uit gezien moet hebben. Hij maakte daarbij gebruik van een handschrift van Cornelia van Beveren, een bewoonster van Develstein in de zeventiende eeuw.

Op boeiende wijze beschrijft Schotel vervolgens, uit eigen waarneming, de complete aftakeling van het kasteel zoals die plaats vond aan het begin van de vorige eeuw en hij vertelt uiteindelijk over de afbraak. Ook komt de rampzalige vernieling ter sprake van de vele kostbare archieven die jarenlang "zo maar voor het grijpen lagen" in het steeds verder afbrokkelend kasteeltje.

Hoewel de historische betrouwbaarheid van Schotel niet door iedereen op alle onderdelen even groot wordt geacht, geeft de bijzonderheid en zeldzaamheid van het genoemde artikel reeds voldoende aanleiding om de tekst zo volledig mogelijk af te drukken in deze en volgende afleveringen. In deze aflevering worden gedeelten opgenomen uit de hoofdstukken "Heeren en Vrouwen van Develstein", en "Develstein in welstand". In een volgende aflevering zal het vervolg van dit laatste hoofdstuk worden afgedrukt en "Develstein in verval".

Opmerking: De in de tekst vaak voorkomende afkorting "ms" betekent: manuscript.

Heeren en Vrouwen van Develstein.

Onder de adellijke hofsteden, die weleer in Zuid-Holland aanwezig waren, bekleedde Develstein, in den Swijndrechtschen Waard, tegenover de stad Dordrecht gelegen, niet zoozeer wegens hare bouworde, omvang en sterkte, als wegens hare hoogen ouderdom en aanzienlijke bezitters, eenen voornamen rang. De grond, waarop dezelve gesticht werd, komt, in de 13e en 14e eeuw, reeds voor, onder den naam van Liefers- of Lieves-hille, een woord, welks oorsprong, gelijk die der meeste namen onzer Vaderlandsche steden, dorpen en kasteelen, in het duister ligt. Niet geheel verwerpelijk is het gevoelen van Johan van Beverwyk en Jacob van Oudenhoven, dat hetzelfde, zamengesteld uit Liever of Lieve en hille, niets anders zoude beteekenen, dan heuvel of hoogte van Heer Lieve. Lieve was toen een bekende voornaam, en vele landerijen, polders, ambachten en andere eigendommen werden naar de bezitters genoemd b.v. Heer-Oudelands-ambacht, Hendrikiden-ambacht, Schobbelands-ambacht, Schiltmans-kinderen-ambacht, Hendrik-Geraertz-ambacht enz. Dat er te dier plaatse eene hille of heuvel was opgeworpen, om het vee, bij hooge vlooden, voor verdrinken te bewaren, wordt door oude schrijvers bevestigd; en Oudenhoven, een verdienstelijk oudheidkundige, meent, dat zulks geschiedde "naer dat de wateren van Wael ende Maes door Dortsmonde waren doorgebracht, waer door den Swijndrechtschen waert voor alle zware opperwateren ende hooge vlooden voor syn nieuwe dyckagie openlag".

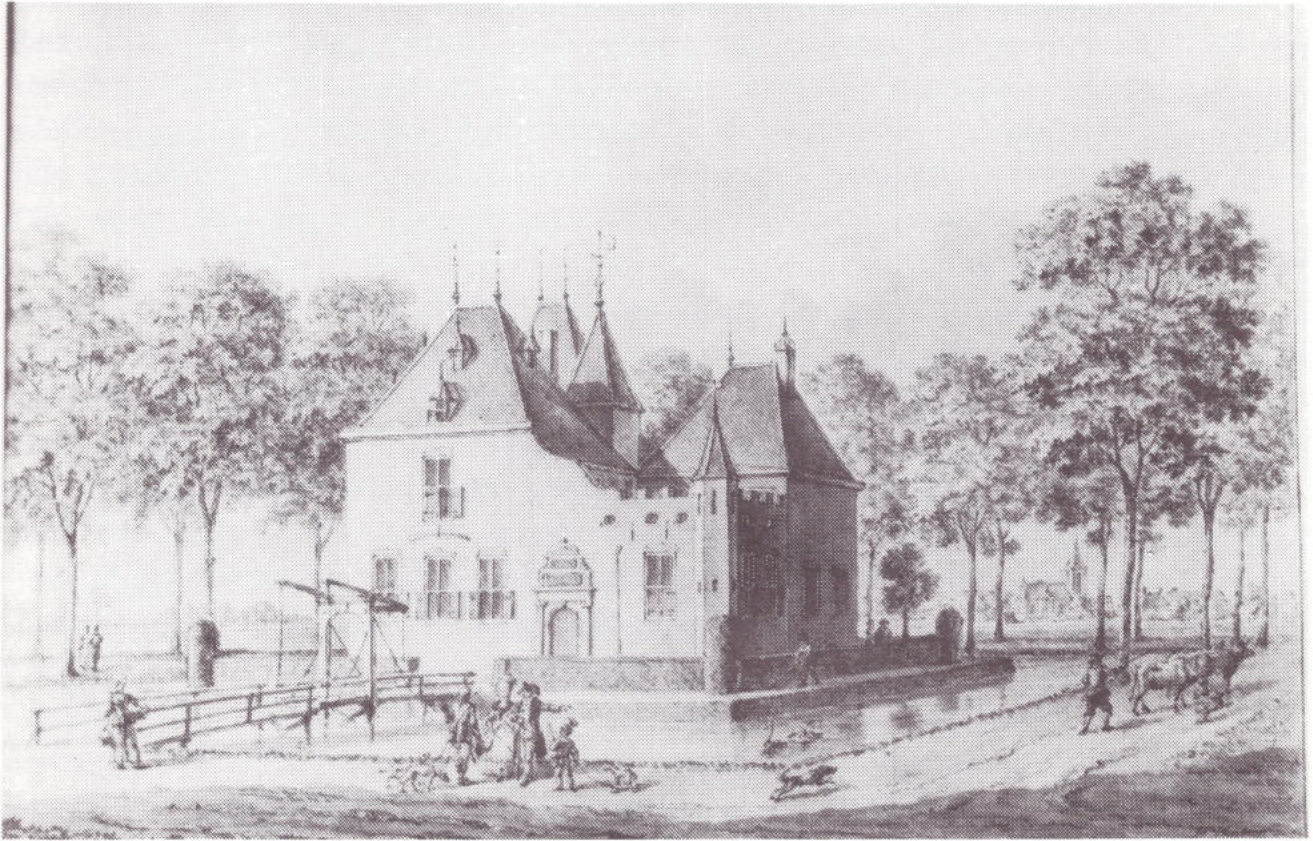
Zoodra de Swijndrechtsche waert, in 1332, op last van Graaf Willem den derden, bedijkt was, liet Ridder Willem van Duvenvoorde, zoon van Philips van Duvenvoorde en van Elisabeth van Vianen, Heer van Oosterhout en Dongen, kamerling des Graven, een van der magtigste en rijkste grondbezitters van dien tijd, wiens schatten Junius een oceaen van rijkdommen noemde, een gedeelte van dien hil, nu van geen nut meer, slechten, en op het andere gedeelte een deftig slot bouwen, dat hij door gracht en torens tegen vijandelijke aanvallen beveiligde. Hij gaf aan deze sterkte den naam Develstein, dat is huis of kasteel aan den kant van den Devel, en niet, volgens zekere ms Beschrijving van dit slot, door Adam van Broeckhuysen,

gelijk sommigen beweren, "aan den mond van den Devel, want het wel duyzend gemeene treden gaans is van den Lindsen Dijk, die de Devel van de Maes is afsluitende".

Willem van Duvenvoorde, die, sedert het jaar 1332, deze heerlijkheid als leen, en, sedert Augustus 1346, als onsterfelijk leen van de Grafelijkheid bezeten had, stierf den 12. Augustus 1353. Vogens Broeckhysen, die, in eene ms Beschrijving des aelouden Graefschap Strijen, de lotgevallen van dezen beroemden staatsdienaar opteekende, kwam het slot toen aan het geslacht Brakel. Anderen vermoeden, dat het reeds in 1351 aan deze familie is overgegeven: hetgeen mij niet onwaarschijnlijk voorkomt, daar al de goederen van Duvenvoorde, omstreeks dien tijd, werden verbeurd verklaard, en zijn Hof te 's-Hage tot den grond werd geslecht, ten gevolge van zijne onveranderlijke gehechtheid aan de partij van Margaretha, in de bekende Hoeksche en Kabeljaauwsche beroerten. Hij zal dus, wijl hij tot zijn overlijden (1353) in s' Hertogen ongenade bleef, nog bij zijn leven het door hem gestichte Develsteyn in bezit gezien hebben van de Brakels, in weerwil dat hij, bij gemis van echte afstammelingen, al zijne bezittingen, in den jare 1350, onder zijne neven van Polanen verdeeld had.

Ricoud of Richoud van Brakel, schildknaap, in 1340 schepen te Dordrecht, gehuwd met Maria Booth, dochter van Cornelis Booth en van Gertruid van de Merwede, was, volgens van Leeuwen, Broeckhuysen en anderen, de stamheer van dit geslacht, en de tweede bezitter van Develstein. Zijn oudste zoon, Johan, ambachtsheer van Oudeland aan den Devel, in 1390 burgemeester te Dordrecht, gehuwd met de dochter van ridder Herbaarn van Riede, baljuw van Zuid-Holland, werd, als hoekschgezind edelman, den 23 Mei 1351, vijand van den Hertog verklaard, maar zijn jongere zoon Godschalck, schildknaap, in 1381 raad- en rentmeester-generaal van Zuid-Holland, in 1383 schepen en in 1389 raad der stad Dordrecht, waarschijnlijk de kabeljaauwsche partij toegedaan, volgde hem, als heer van Develstein, op, en komt, als zoodanig, in 1383 voor. Godschalck's derde zoon, Reinold, schildknaap, vermeld in 1412, werd vervolgens eigenaar van het slot, en bewoonde het met zijne huisvrouw Jenette, dochter van den vermaarde Willem Eggert, rentmeester van Holland, en de eerste heer van Purmerende. Hij gedroeg zich dapper gedurende

het beleg van Dordrecht, door Hertog Jan van Braband, en werd, in een uitval aan den zuid-kant gevangen genomen, maar na "lijflike gezworven te hebben gestaefte eedts ten heilige, dat hi nimmer meer doen en soude noch doen tegen sine genadige hertogh van braband" ontslagen. Reinold liet vier kinderen na: Godschalck, die priester werd; Reinolda, gehuwd met Jacob, heer van Den Woude, Warmond en Alkemade; Johan, schildknaap, heer van Oudelands-ambacht (bij overgifte van zijn neef Jan van Brakel, Willemsz.), eigenaar van een gedeelte der heerlijkheid van Develstein. Het andere deel was zijn broeder Willem, schildknaap, lid van den raad te Dordrecht, te beurt gevallen. Deze Willem huwde met Sueta of Soete van Beveren, dochter van Nicolaas van Beveren, vrouwe van Dortsmonde en leenhoudster van het schrootambacht van haar geslacht. Hij stierf in 1490, en was de laatste van dit edele geslacht der Brakels, die Develstein bewoond heeft, want zijn eenige zoon, Willem, koos den geestelijken stand, en overleed reeds in 1500 (volgens anderen in 1514) als student te Leuven, waarna zijne overige landerijen tusschen de Van Beverens en Blankarts gekaveld werden (dat later tot hevige regtsgedingen aanleiding gaf); maar Develstein, door aankoop, het eigendom werd, der familie Duyck, die reeds het andere gedeelte, mede door aankoop, van Johan van Brakel, schildknaap, eenige zoon van Johan, heer van Oudelands ambacht, verkregen had. Johan Duyck, heer van Wioldrecht, zoon van willem Arentsz. Duyck, meermalen burgemeester te Dordrecht, en van vrouwe Anssen, Matthys dochter, werd niet slechts bezitter van Develstein, "als een vry allodrael goed niet onderworpen eenige vassaelgie, hebbende vrye swaane drift in de Devel en anders", maar ook in 1472 of 1478 met de Ambachtsheerlijkheid van Oudeland ten erfleen, (vroeger was het een regtleen) verleid. Hij huwde Beatrix, dochter van Willem van der Coulster, schildknaap, rentmeester-generaal van Zuid-Holland en van Adriana van der Coulster. Beide, Johan en Beatrix, bewoonden Develstein, maar overleden, de een in 1497, de andere in 1501, "sonder blijckende geboorte", en vermaakte het aan hunne jongste zuster, Margaretha Duyck, die met Hendrik van Diemen huwde, en op hetzelfde haar verblijf nam. De afstammelingen van dezen Van Diemen bewoonden het slot tot het begin van 1570, toen de binnenlandsche onlusten en de stroo-

Develstein midden 18e-eeuw. Het kasteel van voren gezien.
Tekening in o.i. inkt door J.C. Bendorp (1815).
Foto: Gemeentearchief Dordrecht.

perijen der krijgslieden hen bewogen, om zich te Dordrecht neder te zetten. Volgens sommigen werd Develstein, in het begin van April 1572, door de soldaten van Bossu, die, na voor den Briel het hoofd gestooten en vergeefs pogingen aangewend te hebben, om binnen Dordrecht te geraken, zich gedeeltelijk te water, gedeeltelijk te land, naar Rotterdam begaven, in brand gestoken.

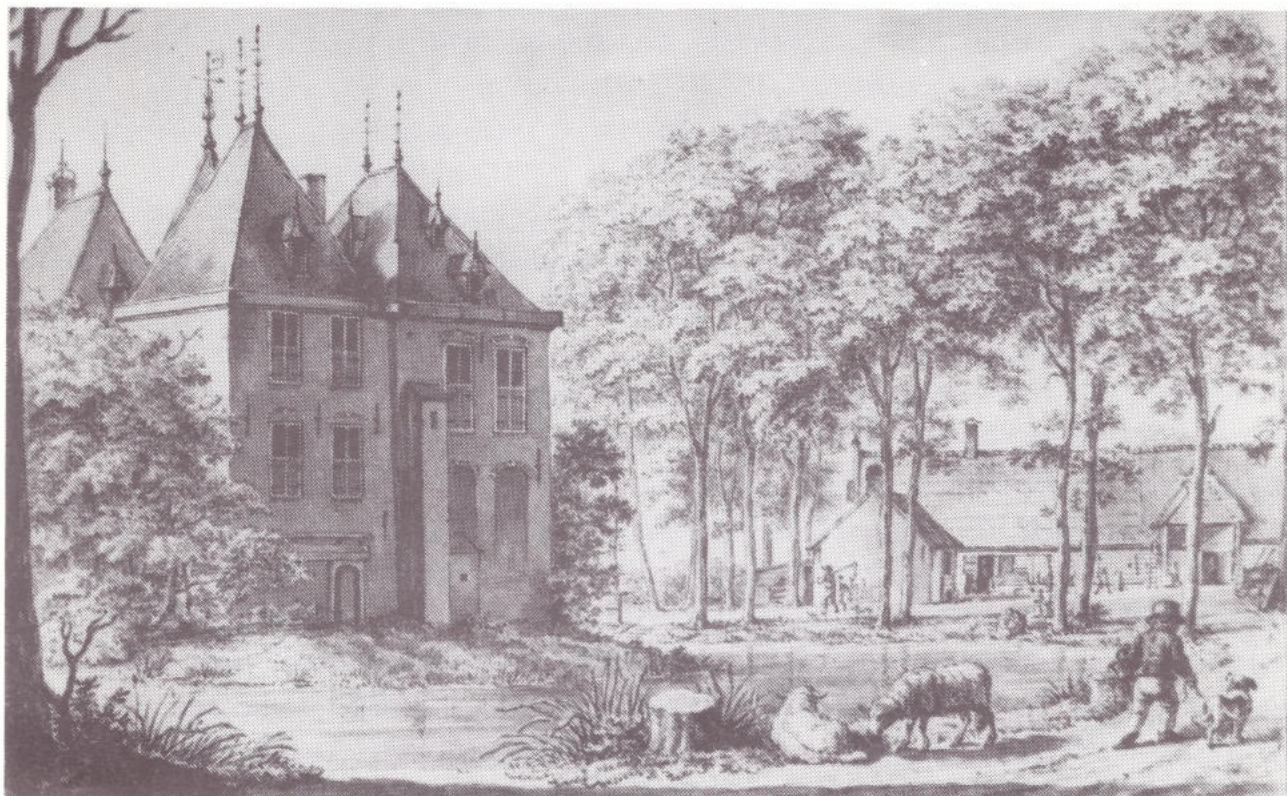
Waarschijnlijker is de meening van anderen, dat de Spanjaarden reeds vroeger het slot bezet, maar bij gelegenheid van den aftogt naar Rotterdam, het zij uit eigen beweging, hetzij op last van Bossu, die bevreesd was, dat de watergeuzen er zich op mogten nestelen, verlaten en afgebrand hebben.

Broeckhuysen stelt de verwoesting van Develstein, ten onrechte, en paar maanden later. "In het jaar 1572" (dus schreef hij in zijne gen. ms. Beschrijving van Develstein) "de Graef van Lumey den Briel ingenomen hebbende, sakte met zijn vloot na Dordrecht, daer de Spaensche vloot voorlag, dog die afgekeerd sijnde, namen Develstein in bezit, en roofden en branden den geheelen Zwijndrecht-schen waerd af. De Grave van Lumey met Dordrecht gehandeld hebbende, gingen de Spaensche op de vlugt naar Rotterdam, en staken Develstein in brand, waardoor het geheel verwoest is, behalve den toren en de muren van het regter paveljoen".

In dezen toestand bleef het slot gedurende het leven van Willen van Diemen Gysbrechtz., raad provenciaal bij den Hove van Utrecht. Na zijn overlijden (1593). besloten zijne kinderen, te Utrecht gevestigd, zich van hetzelfde te ontdoen, en lieten het, volgens vestbrief, den 12. Mei 1594, door Arend van Diemen, overdragen aan Willem van Beveren, heer van Strevelshoeck, die het nog in het zelfde jaar, gedeeltelijk deed herstellen.

Hoe de uitwendige gedaante van Develstein was voor den brand van 1572 is, bij gemis van afbeeldingen en bescheiden, niet op te geven.

Beverwyck meldt alleen: "dat Duvenvoorde, Liefvershille ten deele liet slechten, en ten deele omringen met diepe grachten, en daarop een slot of sterkte, met zeer dikke en sterke muren, bouwde." Oudenhoven schrijft, "dit slot is zeer dik en sterk van muren geweest, gelijk nog uit de fondamenten te zien is, liggende op een hooge werf, rondom in het water en grachten." "Van de gedaante dezes slots (getuigt Broekhuysen) is ons geene afbeelding overgebleven. Het is zeer dik van muren geweest, gelijk de trap, de oude gewelfde toren, de mond van den kelder daaronder, met de kelder en muur van de kamer aan de noord-oostzijde nog uitwijzen. Hoogst waarschijnlijk had het slot, door vier zware ronde torens met schietgaten versterkt, een krijgshaftig aanzien, en de noodige verdedigingsmiddelen, om vijandelijke aanvallen te kunnen weerstaan. Dat Willem III. zijn gunsteling van Duvenvoorde verlof zoude gegeven hebben, om deze sterkte tegenover Dordrecht, toen eene der magtigste steden van zijn gebied, op te rigten, ten einde (waartoe ook andere omliggende sloten konden dienen) die stad meer in bedwang te houden, is des te vermoedelijker, daar hij weinige jaren te voren, toen de oneenigheden tusschen Dordrecht en Zuid-Holland tot zulk eene hoogte stegen, dat zij tot burgeroorlog dreigden over te slaan, heirvaart tegen die stad deed beschrijven en, indien zij het hoofd niet in de schoot had gelegd, tegen haar zoude zijn opgetrokken. Het is ook opmerkelijk, dat hij juist in het jaar der stichting van Develstein, het dragen van knijven (messen) aan Dordrecht's ingezetenen verbood, en terstond werd gehoorzaamd. Later was het op begeerte van Dordrecht, welker poorteren noode diergelijke kasteelen in hunne nabuurschap zagen prijken, dat Hertog Willem beval "dat niemant binnen den lande van Zuit-Holland vesten, ofte borchten maecken en mogt, voorder dan twee roeden voeten dicke, ten ware op die pale oft op die cant van den lande", en vervolgens "dat het aan niemand veroorloofd was binnen derdehalve mijl van de vesten der stad (Dordrecht) sloten

Develstein in 1815. Gezicht op de linkerzijde van het kasteel en op de bijhorende boerderij. Tekening in o.i. inkt door J.C. Bendorp naar het leven op 21 aug. 1815. Het kasteel was in die tijd al meer vervallen dan hier is afgebeeld. Foto: Gemeentearchief Dordrecht.

of sterkten te maken, vorder dan 1 1/2 steen dicke. Ook van den inwendigen staat van dit kasteel, kunnen wij slechts bij gissing en vergelijking met andere Vaderland-sche sloten van dien tijd gewagen. Men weet, dat zij meest alle meer tot den krijg dan tot den gemak waren ingerigt, en slechts nu en dan door den Edelen, die in de residentie-plaats der Graven hunne hoven hadden, werden bezocht. Zij bestonden uit twee of drie verdiepingen, die door enge, smalle, steenen trappen, gemeenschap hadden. De vertrekken waren klein, en met steenen vloeren, en getraliede, in den muur uitgehouwene, licht en luchtgaten voorzien, en de voorportalen en ridder zaal met wapens, jagttuig, en vischgereedschap behangen. De koppen van het wild nagelde men aan de voorpoort, ten teeken, dat het

jagtrecht alleen den Heer der Heerlijkheid toekwam. het huisraad was niet zoo overvloedig en prachtig, maar grooter, sterker en duurzamer dan het tegenwoordige, en meestal uit eikenhout vervaardigd. De naakte en veelal vochtige wanden bedekte men met tapijten, die reeds vroeg in Vlaanderen, met familiewapens, en voorstellingen uit de H.S. en de fabelkunde er in geweven, vervaardigd werden. met spreide dezelve bij plegtige gelegenheid over de banken en tafels, en rolde ze, na het vertrek der gasten, wederom op. Op den grond strooide men gras, bloemen en kruiden, en aan de bedsteden en de lichtgaten hechtte men takken met frissche bladeren, om het ongedierte te lokken. Waarschijnlijk zal Develstein, in de 14e eeuw, nu en dan een talrijken hofstoet hebben geherbergd, en zich cocs, bottelgiers, foriers, penciers, maerscalcs, valckeniers, taelgeriers, cambrelingen, aides de fres et depens en anderen , bij gelegenheid van een korter of langer bezoek van den magtigen Duvenvoorde met zijn ridderlijk gevolg, binnen deszelfs muren en omstreken hebben opgehouden. Hetzelve was echter minder geschikt, dan het kasteel der Heeren van Culemborg, van de Merwede, Brederode, Pouderoyen en anderen, voor de hofplaats van een magtigen rijksgröote, maar deszelfs aangename ligging en bekende sterkte maakte het tot een rustig en geliefkoosd verblijf voor de heeren van Brakel, Duyck en Diemen, die het van tijd tot tijd verbeterd, en het meublement naar de voorschriften dier mode, die reeds vroeg in ons vaderland gebied voerde, veranderd zullen hebben.

Toen Willem van Beveren, in 1594, Develstein van de Van Diemens kocht, lag het grootendeels in de asch, waar uit het wel kleinder en minder sterk, maar sierlijker, nog in hetzelfde jaar, herrees. Volgens Broeckhuysen liet van Beveren de helft van dit slot, den toren en het voorste en achterste paviljoen, gedeeltelijk door de vlammen gespaard, herstellen; de grachten ter breedte van vijftig voet uithalen; de boomgaarden en singels verbeteren, en er een nieuw bouwhuis bijplaatsen. Ook plantte hij aan de oude singels een nieuwen boomgaard, "met schoone plantagien van laningen, ende anders, en benificeerde seer de landerijen tusschen het Molenwater in in het Oosten en de Devel in het Westen gelegen."

De heerlijkheid was toen niet uitgestrekt, en omvatte slechts vijftien morgen, twee honderd vijf en twintig

roeden. Cornelis van Beveren voltooide de herbouwing van het slot; herstelde het paviljoen ten zuiden; plaatste op elken hoek van het dak der paveljoenen hooge ijzere stangen met vaantjes, waarin de wapenen der bouwheren prijken; bedekte de plaats ten noorden, waarover men in de groote zaal en vervolgens in huis ging, met een looden - plat, omringde dezelve met een dikken muur waarop hij een torentje plaatste, waarin later eene kamer werd gebouwd, en maakte nog andere verbeteringen. Ook kocht hij, den 1. julij 1656, de helft van de Develpolder en nog ander land; zoo dat de Heerlijkheid nu ten noorden aan den Molenweg, ten oosten aan het Molenwater, ten Zuiden aan de Lindt en ten westen aan den Devel, bij het dorp Oudelands-ambacht, grensde, en een gedeelte van den grooten waard in den Devel (Develpolder), welks tienden onder den naam van Develsteinsche- of Lievenhilsche- en later onder dien van bloktienden van Develstein, verkocht werden, bevatte. Johan van Beveren, aan wien deze Heerlijkheid in 1661 vermaakt werd, vergrootte haar nog met vier morgen zaailand, tegen de plantagie achter het slot, waarbij zijne kinderen in 1721 nog vier morgen gevoegd hebben.

Het inwendige van dit kasteel stemde, in de tweede helft der 17e eeuw, met met het uiterlijke volkomen overeen, en beantwoordde aan het aanzien der toenmalige bewoners, - gelijk blijkt uit de nauwkeurige aantekeningen van vrouwe Cornelia van Beveren, geb. Schaap, later door hare dochter Christina, gehuwd met Johan Reepmaker, en na diens overlijden met Jonkheer Michiel van Beveren, vervolgd. Daar het meublement van een aanzienlijk huis, uit het midden der 17e eeuw, indien ik mij niet vergis, alleen uit schilderijen, platen en teekeningen bekend is, oordeel ik het niet niet geheel onbelangrijk, uwe aandacht op het minder prachtige dan deftige, meer tot gemak dan tot sierraad geschikte huisraad van Develstein, eenige ogenblikken, te vestigen.

Wordt vervolgd.

De Zanddijk.

Bijgaande foto toont de Zanddijk rond 1920.

De Zanddijk. Voor velen van ons, vooral de jongeren, een onbekende naam. Voor de oudere inwoners van Zwijndrecht zal hij echter meer bekend zijn. Het is het stuk dijk vanaf het Noordpark naar H.I.-Ambacht. Bij de grens met H.I.-Ambacht verandert de dijk van naam; Zanddijk wordt dan Veerschedijk.

De naam Zanddijk is vrij eenvoudig te verklaren, immers dit gedeelte van de dijk was, in tegenstelling tot het deel dat binnen de bebouwde kom lag, niet van bestrating voorzien. Wel was de dijk voorzien van zand met in het midden een soort verharding van klinkers. Deze verharding was ongeveer 80 cm. breed. Het werd ook wel het paardenpad genoemd. De eigenlijke bestrating vond in 1935 plaats.

De foto toont het begin van de Zanddijk. Rechts is de afslag naar het Noordpark te zien. Op de hoek, voor de afslag was een kruidenier gevestigd. Voor de oorlog was de winkel eigendom van de gezusters Van Rijs. Na de oorlog, tot aan de sloop was de heer Boertje eigenaar. Links ligt een stoep, de Noorderstoep. De stoep afgaande komt men bij "het Steegje". Dit was een rijtje huizen even in de polder. Via een pad langs deze huizen kon men verder de polder in. Dit was echter niet toegestaan. Slechts de aanwonende tuinders mochten gebruik maken van het pad. Uiteindelijk kwam het pad uit bij het Groene Kruisgebouw.

Naast de inrit naar het Noordpark was nog een pad, dat leidde naar de houthandel van Visser. Nu is het verdwenen, maar het Balkengat, waar eens de balken inlagen om het werken van het hout later te voorkomen, is nog aanwezig. Vernieuwd met huizen er omheen maar toch nog mooi.

Het Noordpark zelf is gelegen in een polder. Deze polder was vroeger een geducht oord. De stadsgalg van Dordrecht en de baljuwgalg waren hier tot het midden van de vorige eeuw geplaatst. Het park zelf is in 1930 aangelegd.

De Zanddijk rond het jaar 1920,

de Zanddijk nu.

Ging men verder de dijk op, richting H.I.-Ambacht, dan kwam men halverwege deze dijk een smederij tegen, ten tijde van de foto eigendom van de heer Scheepmaker. Na de oorlog, tot de onteigening, was de heer P. v.d. Zee eigenaar. Iets verderop zat een mandenmaker, de heer Boertje. Vlak naast hem was de klompenwinkel gevestigd van de heer Buitendijk. En wilde men de bedstee of zolder witten dan kon men kalk kopen bij Bergijk, aannemer-metselaar. Wij zijn dan inmiddels bij de tweede ingang naar het Noordpark aangekomen.

Pal naast deze ingang lag de vuilstortplaats, de vuilnisbelt. Nu is daar de opslagplaats van Gemeentewerken. Naast de stortplaats was de ijsbaan Walburg gelegen. Hierna een rijtje huizen met een winkeltje. Het winkeltje van Stolk, een zaak in grutterswaren en drank. Er werd zonder vergunning sterke drank verkocht, vandaar de bijnaam: "de stille knip". Voor dit winkeltje zat nog de petroleumhandel van de heer Van der Waal. Als laatste huis binnen de gemeente was en is er nu ook nog het huis van Van der Pol. Nu een scheepswerf maar vroeger ook een transportbedrijf.

Al deze winkels en bedrijven waren buitendijks gevestigd. Binnendijks was ook wel bebouwing maar daarin was geen enkele winkel of bedrijf gevestigd. Verspreid in de polder stonden nog tuinderswoningen. Buitendijks was slechts een huis, het stond precies halverwege de beide ingangen naar het Noordpark.

De tweede foto geeft de huidige situatie weer. Hij werd in december 1982 genomen. Duidelijk is te zien dat alles weg is. Vier huizen zijn tijdens de tweede wereldoorlog door bombardementen verwoest. De rest is gesloopt i.v.m. de noodzakelijke verhoging van de dijk. Eind zestiger, begin zeventiger jaren is men met het slopen begonnen, halverwege de zeventiger jaren was het werk gereed. Nou ja, gereed, de dijk is nog steeds niet opgehoogd.

Colofon.

"Suindrecht", en naam die naast "Svindrecht" al vroeg genoemd wordt voor onze Gemeente, is het periodiek van de Historische Vereniging Zwijndrecht.

Het blad verschijnt 3x per jaar en wordt gratis aan de leden van de vereniging toegezonden.

De verkoopprijs voor losse nummers bedraagt f. 4,75.

Redactie: K. v.d. Leer, K. Popijus en A.C. de Ridder.

Redactieadres: Fuchsiastraat 7, Zwijndrecht, tel: 123641.

Druk: Pro Patria b.v., Zwijndrecht.

Secretariaat van de vereniging: Burg. Jansenlaan 235.

Aan dit nummer werkten mee:

Mevr. A. v. Dam-De Klerk, K. v.d. Leer, K. Popijus, M. v.d. Ree en A.C. de Ridder.

De redactie ziet gaarne uw bijdragen voor volgende uitgaven tegemoet.

Bronvermelding:

blz. 6 e.v.: R.C.H. Römer, 1854, Geschiedkundig overzicht van de kloosters en abdijen in de voormalige graafschappen Holland en Zeeland.

blz. 9 e.v.: Dordrechtsche Courant, 17 november 1895, (Gemeentearchief Zwijndrecht).

blz. 19 e.v.: G.D.J. Schotel, 1895, Geschied- letter en oudheidkundige uitspanningen.

Verantwoording foto's: blz. 10, 12, 23 en 26: Gemeentearchief Dordrecht, Gemeentelijke prentverzameling, resp. G1709 en m486.

